

הַנִּית קוֹצִים

אסופת מקורות לעת מלחמה

נובמבר 2023

בעריכת: יוני יחיאלי ואבי זעירא

מכאן ומכאן / יוסף חיים ברנר

אותו הסוד הגדול היה גם בקוציהם גם בעמידתם.

על משמרתם עמדו.

על משמרת-החיים עמדו הזקן והילד, נעטרי-הקוצים.

החמה זרחה כמו לפני הגשם.

ההָיָה הָיְתָה הוּיָת-קוּצִים.

כל החשבון עוד לא נגמר.

על הכריכה הקדמית: סופות בנגב - יערה עשת
על הכריכה האחורית: ללא שם (הרבש"צית) - אור יוגב

בית יגאל אלון
بيت يجال آلون
The Yigal Allon Centre

המדרשה
בארנים

יוצרים יהדות ישראלית

החלוק

להגשמה משותפת

4.....קרעי מילים

שער ראשון: בין יאוש ותקוה

- 7..... על התקוה / מוקי צור
- 9..... מה שלומך הבוקר / נעמי קרן
- 12..... מן הפתיח ל"שיח לוחמים" / יריב בן אהרן
- 13..... בשגרה החדשה / נגה קלמן
- 14..... לבכות ולזכור את השחר / אלון אראל
- 18..... האמנם / לאה גולדברג

שער שני: בין אבדן דרך וצדקת הדרך

- 20..... שני מכתבים / חנה סנש
- 22..... עדות לדור / ברל כצנלסון
- 26..... ימים של פרץ ואין שלום בארץ / ענבר בירשטיין
- 29..... אדם עם פנס / בבלי, מגילה דף כ"ד, ע"ב
- מאגדת חורבן לחפירות חיינו - חמש מחשבות אחרי חמישה שבועות של מלחמה / עדי פלדמן
- 30.....

שער שלישי: בין שטני ואנושי

- 35..... על המלחמה / מעיין רווה
- 39..... חינוך להומאניות בעיתות מלחמה / יגאל אלון
- 45..... ניצלתם בנס / עמרי שפרוני

שער רביעי: בין חידלון וגבורה

- 48..... ספר הגבורה / ברל כצנלסון
- 50..... הזיכרון הראשון בחיי הוא של תחילת הסוף / עמרי גלעד
- 54..... פְּרוּז / אחד העם

שער חמישי: בין מוות וחיים

- 57..... יותר מכדי דמיהם / שירה לוין
- 58..... סוזי שחורת העין / גל נתן
- 59..... כל הלילה בכיתי / זלדה
- 60..... בדמייך חיי / דני זמיר
- 46..... זמן לכל ועת לכל חפץ / קהלת ג', א'-ח'

קְרָעֵי מִילִים

מה כוחן של מילים?
בשבת שמחת תורה שנת תשפ"ד, בשבעה באוקטובר שנת 2023,
חשך בעדנו העולם.
שמחת התורה נמחתה באחת.
העולם שנברא בדיבור, נאלם אל התוהו.

מה כוחן של מילים?
אֶסְפָּה. סוּף. לאסוף.
זהו נסיון לאסוף את הקרעים, לנסות להניחם נכון זה בצד זה
ואולי, אם נימצא ראויים, אף להדביקם טלאי על טלאי על
לבותינו.

כמונו, גם אֶסְפָּתְנוּ זאת תשתדל לבטא את כל המנעד האנושי
הפועם בנו,
את נשגבותו ואת שפלותו,
את הידיעה המוחלטת ואת המבוכה הגדולה,
את השקיעה בשבר ואת ההשתוקקות לתקוה.

מה כוחן של מילים?
מי יתן והאֶסְפָּה תאסוף את פיסותינו, טרם היוודענו לַשָּׁלֵם.
היא תזעק בקול נורא ותשתוק בדממה דקה.
מקורות לא-אכזב הם מקורותינו.

בהציבנו את ההווה על רצף הזיכרון הלאומי, בהתייבבותנו מול המילים הטעונות, יתכן ויש בהם מן הנחמה, אולי אף מן הענקת הכוח.

בבואנו המהוסס לגעת, לזמן למגע אנו מבקשים את האנושי שבנו לשוב ולהתגלות. בכוונת מכוון, האֶסְפָּה תעסוק פחות בשאלות ערכיות, שיש בהן מן השכליות (ראציונליות), אלא תתמקד בנפש וברגש.

האֶסְפָּה עשויה שערים.

שער-שער על פי דרכו, מזמין לבוא בו, מי בדרך העצב, מי בדרך התקוה, מי בדרך היאוש ומי בדרך הבניין. נעמיס על שכמנו את שערי עזה הכבדים מנשוא. שערי האֶסְפָּה יסמנו את הקצוות המתרוצצים בנו, אך בהקפד על התנועה מהשחור אל האור, מהחורבן אל התקומה, מהקוטף אל העוטף.

מי יתן וכולנו נבוא בשערינו.

לו יהי.

שער ראשון

בין יאוש ותקוה

מוקי צור / על התקווה

בימים כואבים אלו, בימים נחושים אלה אנו הולכים לקבל את שבת התקווה. בצפת היה נהוג לא רק לקבל את השבת אלא ללכת לקראתה כי ההולך לקראת השבת, השבת הולכת לקראתו. והשבוע אנו זקוקים לה. לשבת התקווה.

לפי המסורת בליל השבת נבראו דברים מוזרים כמו פי הבאר, כמו פי האתון, כמו דרך גבר אך לא כתוב שם דבר מרכזי שלפי דמיוני גם הוא נברא בליל השבת - התקווה. היוונים לימדו אותנו שכאשר מחדלי אדם פקדו את כולם, כשהסקרנות והמדון הציצו, נפתחה תיבת פנדורה שהייתה נעולה. יצאו ממנה כל הרעות והצרות של האדם אך התברר שבתחתיתה של תיבת פנדורה נותרה התקווה.

מהי תקווה?

יש בה מקווה. ריכוז משאבי נפש סותרים תהיות ותשוקות מתרכזים פנימה, כמו מקווה. מקווה המקווה. אך במילה 'תקווה' מסתתרות האותיות קו"ף ו - ו"ו שהן 'קו'. כלומר דרך. יש בתקווה פריצת מעגלים ללא מוצא. יש בה סלילת דרך. היא מתמודדת עם תהומות. התקווה היא התעוררות שאינה מכבה את החלום. היא איננה חלום שלא יודע להפוך לדרך מציאותית. יש בתקווה משהו תמוה כרופא המטפל בנוטים למות ובמייילד המאמין שהעובר יהיה אדם. יש בתקווה כל שלבי האבל. היא גם יודעת להכחיש גם לכעוס אך גם להאמין בדרך המתעצבת על ידי זיכרון כואב להביא מרפא וחיים. הנביא הקדמון אמר "אסירי התקווה". אלה האבלים, הלוחמים,

המתנדבים, הסועדים, פצועי הגוף והנפש. עד הימים האלה לא ידענו מה פירוש ביטוי "סטארט אפ ניישן", יכולת ההתחלה מחדש.

יש בתקווה חלומות של איילות שגם בחושך יודעות לחלום. ולצפות לאיילת השחר.

האיילה תמיד ליוותה את ישראל כסמל לא רק של הדואר אלא של קהילה בוראת.

נאמץ את התקווה.

יחד נלך לקראת שבת המלכה.

ברכת מוקי צור בקבלת השבת בערב שבת במועדון קיבוצו, עין גב

מה שלומך אחות הבוקר / נעמי שמר

יש דבר אחד שִכְבֵּר	מה שלומך אחות הבקר
ידוע לי על פה	מה שלומך אחות
מה שלא נולד בְּדַמַע	מִזְג הָאָוִיר הַזֶּה
לא שְׁוֶה הַרְבֵּה	מִזְכִּיר לי נִשְׁכָּחוֹת
מה שלא נולד בְּדַמַע	טוב שֶׁהַחֲלוֹן פְּתוּחַ
הוא לא יִקְצֹר בְּזִמְר	יש לשמר על קר הרוח
ולא יביא מַרְפֵּא	ועל הכוחות

מֵאָדָם אֲנִי לִקְחָתִי	אין הרבה סבות לשמח
ואליו אשוב	בא יותר לבכות
וסביבי הַמֵּית הַבַּיִת	אין כְּמַעַט לְאֵן לְבָרַח
ולבבי קשוב	יש עוד לחכות
וסביבי הַמֵּית הַבַּיִת	יד נַעֲלָמָה כּוֹנֵסֶת
מְרַגֵּעָה אוֹתִי בֵּינָתִים	גם את פְּרוּרֵי הַחֶסֶד
זה מה שֶׁחֲשׂוֹב	גם את הַמַּכּוֹת

מה שלומך אחות הבקר	בְּשִׁעָה שֶׁקִּשָּׂה לי לְשִׁיר
מה חָדָשׁ אֶצְלֶךָ	וְהַפֵּל מִתְמוּטֵט עַל רֵאשִׁי
איך על סְבִיבוֹתָיו הָרוּחַ	הַתְרַשִּׁי לי לְזַכֵּר
שוב סוֹבֵב הוֹלֵךְ	וְלִהְזָכִיר תָּמִיד
תִּכְרַךְ יִתְגַּלוּ שְׂמִים	לְךָ יש אוֹתִי
אל תִּסְתִּירֵי אֶת פְּנֵיךָ	לי יש אוֹתְךָ
אל יִחְדַּל קוֹלְךָ	לנו יש אוֹתָנוּ

מה שלומך אחות הבוקר? המילים של השיר מתנגנות לי בריפיט מאז אירועי השביעי באוקטובר, בתוך מציאות שבה אנשים איבדו את הבתים שלהם, בגוף ובלב, קהילות נמצאות בשבר עמוק.

מאתיים וארבעים ילדים, נשים, גברים, זקנים ו - חטופים. מאות אלפים מפונים מבתיהם.

בתוך מציאות שבה אנשים נתלשו מהחיים שלהם כדי לשמור על המקום הזה, על הבית שלנו.

נדמה שאין הרבה סיבות לשמוח, בא יותר לבכות. נדמה שלא תשוב להיות חוויה של בית וביטחון לעולם. גם כאשר הכל התרחש בבתים אחרים משלנו.

בהקשבה עמוקה לתוך הרעידה שבהרבה מובנים עדיין מתקיימת. טלטלה שמנערת את כל תפיסת המציאות. וכנראה תמשיך עוד חודשים ארוכים. וגם כאשר המלחמה תשכך עדיין הרעד יפעם כמו פעימה ססמוגרפית עדינה או חזקה.

לך יש אותי לי יש אותך לנו יש אותנו. בתוך הרעד הזה, בתוך התהום אני מרגישה גם עטופה ועוטפת. כמו שעטוף צריך להיות. בהרגשה עמוקה שהעם שלנו, שהציבור שלנו נמצא, נותן מענה. מזכיר לכולנו שיש לכל אחד את עצמו/ה ושיש על מי להישען ושיש אותנו. אותנו שיודע לאסוף את החלקים, לא מתוך זיוף וטישטוש ההבדלים. מתוך ברית עמוקה של שותפות גורל וכאב.

אתי הילסוס כותבת ביומן שלה, מזמינה אותנו, כל אחד ואחת, לתת מקום לכאב, לעשות מרחב מוגן: "תני לצער את כל המרחב וההגנה הנחוצים להם בתוכך, משום שאם כל אחד ישא את היגון שלו בכנות ובאומץ, הצער שכעת ממלא את העולם ישכך. אבל אם אין לצער מרחב מוגן... אין מילים שידעו לתאר את גודל הכאב. ואולי רק השירה תיתן לדמעות לזלוג מעומק השבר אל הים הגדול".

וסביבי המיית הבית ולבבי קשוב, מרגיעה אותי בינתיים, זה מה שחשוב. מתוך האפשרות לעשות מרחב מוגן לכאב, לאפשר לכאב, לאבל, לאובדן את כל המקום הנדרש - יש אפשרות, יש מקום לתחושת הבית, להתגלות. לרגיעה של לב ולהקשבה להיות. יש מקום חדש, אחר, של ביטחון שיכול לצמוח מתוך השבר.

תיכף יתגלו שמים, אל תסתירי את פניך, אל יחדל קולך. תקווה עדינה, נבטים של חיים מתגלים בתוך שיגרת החירום שלאט לאט נמצאת. בטלטה שנמצאים בתוכה, בשבר הגדול מכולם, נמצאת גם אפשרות לפתח אחר של חיים. אני מבקשת להתפלל, לזעוק שהמציאות שאנו חיים על חרבנו, על חרבות הברזל, תשתנה. שהשימוש הגדול בכוח שיש לנו יאפשר למצוא פתח אחר של חיים, שבהם אפשר להאמין בשינוי. בשלום.

מתוך "שיח לוחמים" / יריב בן אהרן

כל איש וששת ימיו.

ימי שלי בתוך כובע טנקיסטים אטום אפרכסות.

בטלסקופ אני מגדיל את המטרה. לכן גם המוות נותר לי מוגדל.

לכן מילים רבות אינן מצטרפות כלל עכשיו אחת לרעותה.

אולי משום כך אינני שומע דבר. אינני יודע לאמור דבר.

כינור שפקעו מיתריו. רק על תיבת התהודה העשויה מעץ אני

שומע תיפוף עמום. רחוק.

למילים אלה אין מנגינה. רק מקצב יש.

זו הלמות תופים של קרב.

על-מות הנערים בוכה אדם.

למילים אלה אין צלילים. אך אל תהא טועה בדבר. על ראשי

הרים, בקצווי מדבריות, באפסי ארץ נשמעים כבר צלצלי שמע,

צלצלי תרועה. כל הנשמה

תהלל-יה.

בשגרה החדשה / נגה קלמן

"הי",

"שלום",

הם זורקים.

שלום.

חסר משמעות, של דרך אגב.

כאלו זו מלה שלא סוחבת משקל על הגב.

מלה של יום יום, ברכה לשלום.

כל כך טבועה בנו, בשרשי הנימוס,

באותו זמן דבר בל השגה,

כמעט ומאוס.

היום הסתפלתי לשמים,

וראיתי ירוט.

הזמן כאלו עצר,

הוא נצנץ במבט שוכב,

לקח פמה רגעים עד שהבנתי,

זה פשוט היה כוכב.

בשגרה החדשה חייבים כל דבר לבחון -

לאן לרוץ,

מתי מקלחת,

שעה עגלה בשעון.

מה להגיד, את מי לחבק

האם זה הזמן והמקום,

ולפעמים פשוט לזרק -

"הי",

"שלום".

לבכות ולזכור את השחר / אלון אראל

1. המחלקה שלנו רצה ביחד כבר איזה 7 שנים, ככה שהספקנו לפתח כל מיני מסורות קטנות. פטרו מדליק את האש של הקפה עוד לפני שסיים לפתוח את העיניים, עידו מנחה כישלון מחלקתי ב-20 שאלות של הארץ. כאלה.

מתחילת המלחמה רכשנו מסורת נוספת - איזה דבר תורה או לימוד קצר כל ערב שבת. לפעמים על פרשת השבוע, לפעמים סתם מחשבה או קטע יפה.

2. לפני כמה שבועות, לכבוד פרשת נח, דיברנו על אופטימיות ותקווה. דיברנו על זה שיותר משאופטימיות היא תחושה רגשית, נטיה אישיותית או השקפה פילוסופית היא עמדה מוסרית. פרשת נח עוסקת הרבה בתקווה, גם במשלח העורב והיונים ובשובה של היונה עם עלה הזית, אבל לא פחות באפילוג של סיפור המבול - הקשת בענן וההבטחה שהיא מסמלת. לא משנה כמה רע הולך להיות, לא הולך להיות עוד מבול. תמיד עוד אפשר לתקן.

3. בחסידית היו כנראה אומרים 'כל עוד הנר דולק אפשר לתקן', בקבלית אולי היו אומרים שכל שבר הוא הזדמנות לתיקון. אפילו שאני ברוך השם חילוני גמור, אני מוצא שזה וגם זה מהדהדים בי לאחרונה. זו לא מחשבה נאיבית שבכל רע יש טוב, אלא הבנה שהרע מעצם טבעו הוא הזדמנות לטוב להתממש. זה "אני מאמין בכח המניע של רוח האדם ובניחושות רצונו".

4. במכינה היה לנו מרצה, אני חושב שקראו לו איתן, שניסה להגיד לנו משהו דומה. אם תקחו את ציר הזמן של האנושות, הוא טען, ותסמנו נקודה שחורה על כל מעשה רע שנעשה, כנראה שתקופת השואה תהיה התקופה השחורה בהיסטוריה. אבל אם תקחו את אותו ציר הזמן, ותסמנו נקודה לבנה על כל מעשה טוב שנעשה - על כל עמידה בעז של אסירי המחנות, על כל הצלה של חסידי האומות ועל כל התנגדות של אנשי המחנות - אולי נגלה שזו הייתה גם התקופה הלבנה בהיסטוריה.

5. המקובל לאונרד כהן זצ"ל ניסח את זה טוב ממני: "There is a crack in everything, that is how the light gets in" - יש סדק בכל דבר, כך לאור יש מעבר.

6. אני חושב על זה הרבה בתקופה הנוראה הזו. איך השבר הגדול הזה הוא גם - לצד כל הכאב ומבלי להוריד ממנו אפילו גרם - מופע של אור גדול. כל התגייסות אזרחית מעוררת השראה, השתהות והוכרה; כל התייצבות איתנה של איש או אשת מילואים; כל חתונה או בנייה או תקומה; כל תגובה ציונית הולמת של אף-על-פי-כן; כל סירוב להכנע ולהדרדר לתהומות השנאה והנקמה; כל גבורה שמתעקשת להזדקף למול האכזריות והרוע. נקודות על גבי נקודות של אור.

7. לפני מי-יודע-כמה-זמן, יום אחרי שהוקפצנו בשבת השחורה ההיא, הפלוגה נחתה בעוטף. בשיחת פלוגה מרום המ"פ היחיד במינו ניסח בפשטות בדיוק את מה שישב לי עד לאותו הרגע

בכבודות חונקת על הלב. "עכשיו אנחנו כאן, אבל התיקון האמיתי עוד מחכה לנו כשנחזור".

8. לא הרבה לפני המלחמה יצאתי לאיזה דייט. כמובן שדיברנו על ציונות, פוליטיקה ועוד נושאים קלילים (למה, על מה אתם מדברים בדייטים ראשונים?) ומשום מקום הדייט זרקה לי את המשפט המזוקק: "אני פה כי גן העדן שלי זה המקום הזה, רק טוב יותר". וזה אולי כל הסיפור, על שום זה הדבקות ועל שום זה הדחף. על כן התקווה, הייאוש ושוב התקווה.

9. באותה שיחה על פרשת נח קראנו גם את השיר הכמעט נבואי של אנדרד אלדן:

עַל קִירוֹת בְּאָרֵי כְּתֻבְתֵּי קוּרוֹתֶיהָ
מִמְקוּרוֹת וּמַעֲמָקִים קְרוּעֵי קָר
עַתָּה קָרְאוּ אֶת הַקּוּרָה בְּכָאֵב וְאוֹרוֹתֶיהָ
נִפְלוּ לְעֶרְפָּל וְאַפְלַת לִילָה וְיִלְלָה כְּמִקּוֹר
לְתַפְלָה כִּי נִפְלוּ יְלָדֶיהָ וְדָלַת נְעוּלָה
לְרַחֲמֵי שָׁמַיִם נוֹשָׁמִים שְׁמָמָה וְשָׁכּוּל
הוֹרִים לְלֹא רַחֲמִים מִי יִנַּחֵם כִּי קָלְלָה
לוֹחֶשֶׁת אֶל טַל וּמָטָר וּמְתָר לְבָפוֹת לְמִי שְׂיִכּוּל
יֵשׁ שְׁעָה רוֹחֶשֶׁת חֲשָׁף אֶף יֵשׁ שַׁחַר וְהִלָּה

אולי זה מה שאני מבקש לומר: לבכות ולזכור את השחר.

10. והיה שחר אחד - שבמזל יעקבי הקצין, הג'נטלמן ואהוב ליבי השכיל לצלם - אחרי לילה ארוך במיוחד, למרגלות ביה"ח שיפא, בין חורבות העיר עזה, כשריחות הפיח, העשן, הזיעה, הביוב והגופות התערבבו לאיזו צחנה כללית של מלחמה. ופתאום הופיעה לה המחוצפת הזו, כמו אחרי מבול, כמו הבטחה, כמו תזכורת. תמיד עוד אפשר לתקן.

האמנם עוד יבואו ימים בסליחה ובחסד,
ותלכי בשדה, ותלכי בו כהלך התם,
ומחשוף כף־רגלך ילטף בעלי האספסת,
או שלפ־שבלים דקרוך ותמתק דקירתם.

או מטר ישיגך בעדת טפותיו הדופקת
על כתפך, חוף, צנאך, וראשך רענן.
ותלכי בשדה הרטב וירחב כף השקט
כאור בשולי הענן.

ונשמתך את ריחו של התלם נשם ורגע,
וראית את השמש בראייה־שלולית הזהב,
ופשוטים הדברים וחיים, ומתך במ לנגע,
ומתך, ומתך לאהב.

את תלכי בשדה. לברך. לא נצרכת בלהט
השרפות, בדרכים שסמרו מאימה ומדם.
ובישר־לכב שוב תהיי ענוה ונכנעת
כאחד הדשאים, כאחד האדם.

שער שני

בין אבדן דרך וצדקת הדרך

מכתב ראשון

שלום רב לך ברגינסקי
ברצוני לכתוב לך כמה מילים לפני יציאתי. אין זאת פרידה - נפרדנו כבר בארץ. אבל אני מרגישה צורך להגיד לך כמה מילים כלחבר טוב וקרוב. אני יודעת שיכולים להיווצר מצבים שתהיו באי-ביטחון הקשר לגורלנו. או בוודאות גמורה של מצבים קשים. ואני יודעת שאז תשאל מעצמך שאלות - ואני רוצה לענות לך למפרע. לא בשם אחרים, רק בשמי. למרות שאני יודעת שכולם מרגישים כמוני. אני הולכת מתוך שמחה, מתוך רצון חופשי ומתוך הכרה ברורה של הקשיים אני רואה זכות בהליכתי וגם חובה. ותעזור בכל מקום ומצב הידיעה שאתם עומדים מאחורינו.

יש לי גם בקשה אליך שאולי מיותר שאגיד, אבל אני מוכרחה. אנחנו רגילים שמעשי החברים יהיו ידועים ברבים. כולם חיים יחד את ההצלחות והקשיים. אבל אתם מוכרחים לדעת שבעד סיפוק החברים אשר רוצים לדעת על גורלנו, אנחנו יכולים לשלם מחיר יקר מאוד. כל מילה של ההערכה ופרסום - אתה יודע מה פירושה. אינני רוצה להרבות במילים. אבל לפני הנסיעה אני מוכרחה עוד להודות לך בעד כל העזרה שקיבלתי ממך. ובעד היחס החברי בו נתת אותה. ועל שאר הדברים נדבר כשאחזור. עד אז ברכת שלום חמה.

מהגר

מוסיף מוקי צור:

הגר - כינוי לחנה בתפקידה וכינוי להונגרייה בפי היהודים בימי הביניים.

אמי היקרה

בעוד כמה ימים אהיה כה קרובה אליך - וכה רחוקה. סלחי לי נסי להבין אותי. מיליון חיבוקים.

אני

מוסיף מוקי צור:

זהו מכתב אחרון לאמה בטרם נפגשו בכלא.

אלה שניים מהמכתבים האחרונים של חנה סנש. רואים שהיא נכונה לתפקיד ואוהבת את החיים. היא איננה לבד דווקא משום שהיא יוצאת לתפקיד. מבינה כי לא מדובר רק עליה ועל חייה אלא שהדברים נוגעים ליקרים לה. לידידים ולאמא שחשבה שבתה במקום בטוח. תמיד חנה ערה לכך שהחלטה שלה היא לא רק שלה אלא גם של חבריה ומשפחתה.

לצערי אני יודע ששמועות על צניחתה הגיעו לירושלים לחוג חברים שלה מהונגריה באוניברסיטה עוד לפני שנתפשה דבר שעורר תהייה אם הדבר לא תרם לסופה.

מתוך: את לבדך תבני, מכתביה של חנש סנש

מתוך: עדות לדור / ברל כצנלסון
(פתיחה לספר מארעות תרצ"ו)

[...]

כי זוהי תכליתו של הספר. פניו מועדות פנימה. לעומדים במערכה, למי שעומד היום ולמי שיצטרף לעמד מחר. ספר להזכיר. ללמד בני יהודה זכירה. זכור את אשר קרף בדרך. זכור ושמור כיצד עמדת בפני אויב אשר הקים עליך כל פחות שאול להשמידך. זכור ואל תשכח.

[...]

בתולדות ישראל רבים היחידים אשר בקשו לברח מפני יד הגורל הישראלי, כברוח יונה באגניה ההולכת תרשישה. רבים רבים גם לעינינו הנותנים שכר אגניה לבוא תרשישה! אף אל נא תחפשו עלאות בהתעלמות מגורל-עם. איזהו גבור? לא הבורח מן הגורל, אלא הכובש אותו, לא המבקש להערים על גורלו, אלא המאמץ רוחו וידו לכבש אותו.

יש רגעים בהם נצרפת אמה. בהם נבחנת תנועה. בהם יחשל אדם. בהם היסטוריה מתחוללת. "היום הזה נהיית לעם". אין רגעים אלה באים בהמון חוגג ובתהלוכות-נצחון. קשים ומרים הם. והמתאווים להם – אינם יודעים מה מעותד להם. בבואם הם אחרים לגמרי מכפי שההזיה המתקתקה רואה אותם במיטב תאוריה. אף משהם באים - ביסורים, בפרענויות, באבדות, בתבוסות - הרי הם מעמידים במבחן את הנבואה והחכמה, את המעשה ואת האפי. ואוי לו לדור המכזיב ברגעים כאלה. האין אנו חשים כי מארעות תרצ"ו-תרצ"ז על כל המוראות

שָׁבָהּ, הֵם רְגַע כְּזֶה בְּחַיֵּינוּ?

אֵין חַיֵּי אָדָם רְאוּיִים לְשֵׁמ, אֲלֵא אִם כֵּן הָאָדָם הַחַי אוֹתָם נוֹתֵן אוֹתָם אֶל לְבוֹ, מִבְּקֵשׁ לְדַעַת אוֹתָם, לְהַשִּׁיג אֶת שְׁחָרִם, וְאוֹצֵר אֶת תְּמַצִּית חַוִּיתוֹ בְּאוֹצֵר זְכוּרוֹנוֹ. פְּרַעַנִיּוֹת אוֹרְבוֹת לָנוּ עַל כָּל מִדְרָךְ, אֲסוּנוֹת אוֹפְפִים אוֹתָנוּ מְלִבֵּר וּמְלַגֵּו. הַיִּסּוּרִים הַבָּאִים עָלֵינוּ, שְׁלֵא בְקִשְׁנוּם וְלֹא צָפִינוּ אוֹתָם מֵרֵאשׁ, יֵשׁ וּבְבוֹאָם הֵם נִעֲשִׂים לָנוּ "מוֹכְנִים", נִרְאִים לָנוּ כְּתַחֲנַת-עֲלִיָּה וְהַתְּגַבְרוּת, כְּדִרְךְ לְעֵבֵר גְּאוּלִּים. אֵךְ מַה טַּעַם לְיִסּוּרִים נְשַׁפְּחִים? מַה שְׁחַר לְיִסּוּרִים, כְּשֶׁאֵין בְּעַל-הַיִּסּוּרִים מַכִּיר בְּיִסּוּרָיו?

[...] פְּגִינוּ לְאָדָם הַמְּקַבֵּל אֶת מַהְלְמוֹת הַחַיִּים לֹא כְּאֲסוּן-דְרָכִים, לֹא כְּתַקְלָה שְׁבִאֲקָרְאִי. הוּא לֹא יִרְצָה לְגַנֵּחַ, לֹא יִרְצָה לְהוֹצִיא לְרִיק אֶת יָמָיו בְּקוֹבְלָנוֹת עַל הָאֲשָׁמִים, הוּא לֹא יִרְצָה בְּחֶרוֹן-אֵין-אוֹנִים. הוּא גַם לֹא יִרְצָה לְהִיּוֹת נִשְׂא כְּשֶׁבֵב עַל פְּנֵי הַמַּיִם, נִזְרַק מִגַּל אֶל גַּל, אֲלֵא יִבְקֵשׁ לְבַלַּע אֶת הָרַע, לְקַרַע גִּזֵּר-דִּין, לְתַקֵּן מַה שְׁנִפְגַּם בְּיִסוּד - מַה שְׁאָנוּ קוֹרְאִים בְּשֵׁפֶת-חַיֵּינוּ: לְהַתְּגַבֵּר.

לֹא נִתֵּן לָנוּ לְדַעַת אִם כָּל פְּגָם שְׁבִיִּסוּד נִתֵּן לְתַקוּן, אִם עַל כָּל יִסּוּרִים אֶפְשֵׁר לְהַתְּגַבֵּר. אוּלַם רְאִינוּ: יֵשׁ הַתְּגַבְרוּת עַל חֲלָשָׁה וְיֵשׁ הַתְּעַלּוֹת עַל יְדֵי יִסּוּרִים. אֵךְ אֵין הַתְּגַבְרוּת וְאֵין הַתְּעַלּוֹת בְּלִי לַחֲיוֹת אֶת הַדְּבָרִים לְמְלוֹאָם, לְעוֹמְקָם.

מַה שְׁעֵבֵר וּמַה שְׁעוֹבֵר עָלֵינוּ בְּאֶרֶץ בְּתִקּוּפַת-חַיִּים זֶה רְאוּי שְׁנַחֲיָה אוֹתוֹ בְּכָל פֶּחַ הַחַוִּיָּה שְׁבָנוּ, רְאוּי שְׁגִדַּע אוֹתוֹ לְאֲמַתּוֹ, לְפִרְטָיו וּלְתַמְצִיתוֹ. רְאוּי שְׁיִהְיֶה נְחֻרַת בְּנַפְשָׁנוּ. הֵאֵם רַק אֶת הָרַע נְקַבֵּל וְאֶת הַטּוֹב לֹא נְקַבֵּל? לְכֹךְ רוֹצֵה הַסֵּפֶר הַזֶּה לְסַיֵּעַ. אֵין זֶה חִבּוּר הַיִּסּוּרִי. אֵין זֶה סִפֵּר-הַעֲרֻכָּה, אֵין כְּאֵן סִפּוּם וּמִסְקָנוֹת. אֵין כְּאֵן אֲלֵא צְרוּר עֲבָדוֹת, מַעֲשִׂים וְחַוִּיּוֹת, הַגְּבוּת, צְלָלִי-דְמִיּוֹת. צְרוּר

שְׁנֵלֶקֶט בִּידֵי-אֲמוּנִים וּבִישָׁר-לִבָּב בְּעֵצָם יְמֵי הַמָּצוֹר.
אֲבִי-זִכְרוֹן. אֲבִי-עֲדוּת. לֹא עֲדוּת בְּפָנַי זוֹלָתְנוּ, כִּי אִם לְעֵצְמָנוּ.
עֲדוּת לִידִיעַת עֵצְמָנוּ, לְהַפְרַת עֵצְמָנוּ. עֲדוּת לֹא רַק עַל מַה שֶּׁעָשׂוּ
בָנוּ, כִּי אִם גַּם עַל הַמַּעֲשֵׂה אֲשֶׁר עָשִׂינוּ אֲנַחְנוּ. עֲדוּת עַל תְּכַן
הַמַּעֲרָכָה, עַל גְּלוּיֶיהָ וְעַל אֲנָשֶׁיהָ. עֲדוּת שֶׁנִּגְבְּתָהּ לֹלֵא תוֹסֶפֶת
פְּאוּר וּלְלֹא כְּנֹנֶת מְחִיקָה וְהַחֲלָקָה.

[...]

עַד הַסֵּפֶר הַזֶּה לְבִנֵי-אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל אֲשֶׁר עָמְדוּ "בְּשִׁבּוּעָה שְׁבַלְבֵּב:
לֹא לְהִרְתֵּעַ". עַד לְצַבּוּר-אֲנָשִׁים אֲשֶׁר יָדַע לִשְׂאֵת אֶת אֲבָלוֹ
בְּגִבּוּרָה, אֲשֶׁר קָבַר בְּיָדָיו אֶת מֵתָיו וְיָדָיו לֹא רָפוּ מִמְּלֶאכֶת-
הַבְּנֵן. עַד לְחִיּוּב הַחַיִּים וְהָעֵמֶל וְהַבְּנֵן נֹכַח כֹּל סִכְנַת-הַשָּׂמַד. עַד
לְמֵאֲמִצֵי-יְצִירָה אֲשֶׁר לֹא פָּסְקוּ, וְעַתִּים אֲפָלוּ פָּרְצוּ וְגָבְרוּ, תַּחַת
זְמוּזִים בְּדוּרֵי-מֵאָרֶב וְתַחַת שָׁמַיִם עֲשׂוּנִים. עַד לְהַרְגָּשׁת סוּלִידֵרִיּוֹת
וְשִׁתְּפוּת-גּוֹרֵל אֲשֶׁר הִבִּיֵּאָה אֲלֵפִים אֲלֵפִים לְרִצּוֹנָם וְלְהַתְּנַדְבוּתָם
אֶל מְקוֹמוֹת הָעֵמֶל וְהַסִּפְנָה. עַד לְבוּר-לֶבָם שֶׁל הַנְּתוּנִים בְּמָצוֹר,
הַפְּצוּעִים בְּעֵמֶק לֶבָם, הַחֲשִׁים לְכָל פְּרִצָּה וּלְכָל מְקוֹם סִכְנָה,
אוֹלָם חֲרָדִים לְדָם נָקִי לְבַל יִשְׁפֹּךְ וּלְטָהֵר הַדָּגֵל לְבַל יִכְתֹּם וּלְגוֹרֵל
הַמוּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעוֹלָם, אֲשֶׁר לְמַעַנָם וְעַל פְּדוּתָם הֵם נִצְבִּים - מִטְּרָה
לְכַדּוּרִים וּלְפִצְצוֹת. עַד הַסֵּפֶר לְצוּפָה טְהוֹר-הַנֶּפֶשׁ וְרַב-בִּינָה וְעַז-
רֵאִיָּה, הַמְּדַרְיָה אֶת הַצָּבָא וְאֶת מִצְבֵּיֶיךָ, וְאֵינוֹ עוֹזֵב אֶת מְגִדָּה-
הַצּוּפִים עַד אֲשֶׁר נִפְּל מְלֵא-קוֹמָתוֹ. עַד הַסֵּפֶר לְגִבּוּרָה עֲמִמִּית,
לֹא תִפְאָרֶת יְחִידִים, אֲלֹא זְרוּעָה בְּכָל עוֹרְקֵי הַיִּשׁוּב: הַיָּלֵד הַזּוֹרֵק
בְּיָדָיו אֶת מְכֹונֶת-הַתִּפְתַּת הַיָּמָה, הַנוֹסֵעַ הַמוֹצִיא בְּיָדָיו אֶת הַפְּצָצָה
מִתּוֹךְ הַמְּכֹונִית הַצַּבּוּרִית, הָאִשָּׁה הַנוֹטְלַת חֲלָקָה בְּהַגָּנָה, הַנוֹטֵר-
הַמְתַּנַּדֵּב וְהַנֶּהַג עַל דּוּכְנוֹ וְהַזְקֵן שׁוֹמֵר הַחֹמוֹת בְּעִיר הָעַתִּיקָה

ונותן את חיינו מחיר נאמנותו.

אין זה עדין, כמוכּן, ספּר מלחמות-הדור, ספּר המלחמות הנטושות עם האויב למיניהו והמלחמות העוברות בלב הדור. אף הוא עדות לדור. דור אשר ידע עקירה ושכול ויתום כּאשר לא ידעו דורות רבים לפניו, ועם זה הטלה עליו שליחות אשר כמוה לא ידעו דורות רבים מישראל, והטל עליו לעמד במבחן - יום ומבחנו - כדורות מעטים בתולדות האדם. דור שרשיו מערטלים, ובגדיו הצואים לא פשט, וצעדו לא תמיד צעד ישר - ומחוז-תפּצו: להשריש ולהטהר. דור-ספּית, דור-עזובי, אשר עבר הרף כּמה מדורי-נכר, ומימינו ומשמאלו: בגידה, כחש, חלשה, מרד, הפקרות, אכּדן צלם-עם ואכּדן צלם-אדם - לא כחש בכרית-עם ולא בחר במקסם מנוחה ובשלחה במחיר ותור על תקנות-עם. [...]

זה הדור הנבט לנו מן הספּר הזה, וזה פחו לעמו ולאדם, תרף חלשותיו ושגיאותיו.

[...] דור המצור והבצרון, אשר קלט חצים ולא נסוג, אשר לא הפקיר שום נקדה ולא נתן לפנות שום מקום ישוב, אשר בנה ובצר וכבש בעצם-מצור, אשר הוציא לחיי-מגן בנים ובנות ונכדים, אשר העלה לחופי הישוב הנצור ספינות עולים החשים להתיצב בחזית העבודה וההגנה, דור זה רשאי לומר ליוסף טרומפלדור ולאהרן שר, אנשי תל-חי: לא בישנוכם. לא ערירים הלכתם. באשר מצאה אותנו המערכה קבלנו אותה וקדשנוה. לא תל-חי אחד קימנו, אלא כל הארץ היתה לנו תל-חי, תלים חיים.

ימים של פרץ ואין שלום בארץ / ענבר בירשטיין

לפני חודש האדמה שלנו רעדה. כל מה שהכרנו נסדק. כל התכניות, המחשבות והרצונות שלנו קיבלו תפנית של 360 מעלות. ממחשבות על מה עושים בסופ"ש, השמחות הקטנות, ההתבא-סויות מהיום יום, לחיים שמתכננים אחרי השחרור, ההפגנות על הרפורמה המשפטית, תכנון חיי הקבוצה לעתיד. ברגע אחד נדרקנו כולנו לאירועים ותחושות שאנחנו לא מכירים. טבח בבוקר החג שממדיו יתבררו בהמשך, סכנה בגבולות, מלחמה על הבית, חברים שנמצאים ערב כניסה למלחמה.

בערב השישה באוקטובר עשינו ארוחת חג קבוצתית מושקעת. תכננו אותה עוד מלפני החגים, כמעט כולנו היינו. היה ערב מעורר לה אחרי הרבה זמן שלא נפגשנו כולנו. הלכנו לישון ביחד וקמנו ל"שבת השחורה" ביחד. המומים ובקושי מבינים מה קורה, הוקפצנו לצבא אחד אחרי השנייה. שחורים ומבולבלים, עדיין לא קולטים לפני מה אנחנו עומדים.

חודש עבר, ממדי הזוועות התגלו, כולנו התרגלנו ל"שגרת" מלחמה. החברים שלנו נלחמים בסמטאות הצפופות של עזה, כולנו איבדנו אנשים. ניסינו שלא ישבר הלב כדי להיות מה שאנחנו צריכים להיות עכשיו - חיילים כחלק ממלחמה. לפעמים זה הולך, לפעמים לא.

להיות חברת קבוצה שרובה בחרה בגרעין זה לחשוב מה קורה עם כל אחד שרחוק, ממה הוא פוחד, האם הוא מסתדר עם המצב ואם יש לו עם מי לדבר. זה להתעורר וללכת לישון כל יום שחלק מהלב שלנו נמצא כרגע במוקד גדוד 50 שנלחם בעזה, להרגיש

גאווה עצומה שהם מגנים על הבית, מגנים אחד על השני, וכנסים מתחת לאלונקה, לוקחים חלק במשימה הכי חשובה כרגע ונותנים דרור לכל הערכים עליהם דיברנו בכתה הקטנה והקפואה שלנו אי שם בחיפה. זה להסתכל כל בוקר על השמות שמפורסמים ב-Ynet בדאגה מטורפת ולדעת שכל הערכים הנכונים והחשובים שבשמם הם נלחמים לפעמים מתגמדים אל מול הפחדים שמשוהו רע יקרה להם.

להיות בגרעין זה לדעת שיש בחיים שלך מדריכה, קצת יותר גדולה ממך, שאפשר לפנות אליה בכל שעה ובכל נושא, שתבין אותנו בלי מילים. זה להודות על כל רגע שבחרת בגרעין כי את יכולה לחלוק את המחשבות האלו יחד עם טלי שנמצאת איתך באותה פלוגה. להיות חברת קבוצה זה לרצות לחזור לשישי באוקטובר, ערב לפני שהכל התחיל, ועדיין להניח את כל זה מאחור בשביל לתת מאה אחוז בצבא. לדעת שהקבוצה הזו היא חלק מתנועה גדולה יותר עם זרועות שפועלות כל אחד במשימה אחרת, כולם - צבא ועורף כחלק ממטרה משותפת ישראלית אחת, מזכירים למה ועל מה אנחנו נלחמים ונלחמות.

"השבת השחורה" רוקנה אותנו מתקווה, סיפורי הזוועות עוד יילוו אותנו זמן רב, חיים יפים שנגדעו ילכו לצידנו לנצח וההחלמה שלנו כחברה וכאנשים עוד רחוקה. בתוך כל החושך חשוב לראות את האור. רוח הקרב הנחוצה לתקופה הקרובה עוד תתחלף בשלווה וצחוק ילדים. זו דרכו של העולם, אלו הן תעצומות הנפש והיכולות של בני האדם לקום מין ההריסות, להשתקם ולשקם. אנחנו עוד נבנה את המקומות שהיו לבית ונהרסו. זו החובה שלנו בתור צעירים, לראות את עצמנו כחלק

מהבנייה והפתרון ביום שאחרי.

עד שכל זה יקרה אני מתמלאת מניצחון הרוח. המלחמה הראשונה שבה נשים נמצאות בחזית, כלוחמות, כצוותי רפואה קרביים, בהכל. מסתערות, חותרות למגע, נלחמות, מצילות, נוכחות. סיפורי הגבורה הגיעו אחד אחרי השני ולצד האובדן מילאו את הלב, קבעו עובדות בשטח שכל עוד יש קרב - מקומנו שם, ובכל התפקידים בו.

כל מה שאמרו על הדור שלנו מתגמד לנוכח התקופה. חבריי ועוד רבים וטובים בחרנו בלי היסוס. אנחנו כאן בכל החזיתות, מוותרים בלי למצמץ על הנוחות שהיתה לנו עד השישה באוקטובר, נרתמים בכל כוחנו, מקריבים. יודעים שאם לא אנחנו אז אין מישהו אחר.

תודה סבא וסבתא, תודה אמא ואבא.

אנחנו כאן בשבילכם, אנחנו כאן בשבילנו, אנחנו כאן בשביל התקווה, עכשיו תורנו.

אמר רבי יוסי: כל ימי הייתי מצטער על מקרא זה: "והיית ממשש בצקרים, באשר ימשש העור באפלה" (דברים כח, 29) - וכי מה אכפת לו לעור בין אפילה לאור? עד שבא מעשה לידי. פעם אחת הייתי באישון לילה ואפלה, וראיתי סומא שהיה מהלך בדרך, ואבוקה בידו. אמרתי לו: בני, אבוקה זו, למה לך? אמר לי: כל זמן שאבוקה בדי, בני אדם רואים אותי, ומצילין אותי מן הפחיתין (בורות), מן הקוצים ומן הברקנין.

תלמוד בבלי, מסכת מגילה, דף כד ע"ב

מפיו של ישראל גלילי:

אני זוכר ליל חורף, רוח, התריסים נוקשים זה בזה, הגשם ממשמש ובא. חשכה מוחלטת. והנה, פנס, אדם עם פנס. זה היה יצחק טבנקין. 'לאן?', שאלתי. 'אני מחפש אדם', ענה לי טבנקין, 'אני מחפש מגע אדם'.

מאגדת חורבן לחפירות חיינו - חמש מחשבות אחרי חמישה שבועות של מלחמה / עדי פלדמן

“השבת השחורה” היא מכה בבטן הרכה לחברה הישראלית, אין מילים שיוכלו לתאר את כמות האבדות, גודל היגון וההלם הכללי. בהגיגים אלו ניסיתי להתרחק מעיסוק ישיר באירועי ה-7/10, ותחת זאת לארגן מחשבות על החברה הישראלית ממרום מושבי אחרי חמישה שבועות בגבול הצפון. להלן חמש מחשבות על מצב העניינים הנוכחי, בדמות חמישה מושגים שנכנסו ללקסיקון הישראלי בשבועות האחרונים.

1. מבוכה

מה שכתב ברל כצנלסון על מבוכה מצוטט רבות. בין היתר כתב כך: “ומדוע לא נהיה נבוכים? פני-אדם ראו את מיטב האידיאלים האנושיים – תמצית תרבות הדורות – מנופצים ומחוללים ומגוֹאֵלים. האומנם לא יהיו נבוכים?” לשאלה - כיצד והאם ניתן לפעול מתוך מבוכה, לא הייתה לי תשובה ברורה עד אותה שבת שחורה, אז קיבלתי תשובה לשאלה על דרך *learning by doing*.

באותו יום מקולל בשעות הצהריים הגיע צו 8. כשיצאנו ברכב מירושלים לכיוון צפון ראינו בכל צומת ובכל תחנה בעיר לובשי מדים נכנסים לרכבם או מחכים לאיסוף. בדרך צפונה ראינו המוני רכבים חונים בשולי כל כביש גישה למחנה צבאי. מדינת ישראל עלתה על מדים, כקולקטיב, תוך כדי יגון עמוק ומבוכה. אולי מצאתי תשובה לשאלה שלי: בזמן מבוכה, יש להתמקד

בעיקר הבסיסי ביותר - להילחם על זכותנו לחיות כאן בשלום, עבור עתיד שבו לא תקרה עוד שבת שחורה, עבור החטופים ועבור חזרה בשלום הביתה.

2. תפיסת ביטחון

האם יש דרך להתמודד עם המבוכה גם בשגרה? האם יש פעולה שהיא בכל מקרה נכונה, גם למול חוסר הבנה מלא של המציאות המבלבלת?

בשבועות האחרונים נמצאים יישובי הנגב המערבי וגבול הצפון בכותרות. לרבות יישובים רבים שבהם פועלות או פעלו עד לאחרונה תוכניות חינוכיות של "החלוץ" - ניר עוז, ראש הנקרה, אשדוד, אדמית, כרם שלום, יחיעם, כפר גלעדי ועוד.

השנה שעברה הייתה מבלבלת ומכעיסה, וחשפה לעיתים פערים שעד כה היו מתחת לפני השטח. ובתוך זה, יישוב ופעילות חינוכית ביישובי ספר וגבול הם דברים שפעלו, פועלים וימשיכו לפעול בחלוץ. בזכות עובדה זו, החיבור שלי לחלוץ נשמר בשנה האחרונה חרף מחלוקות.

3. קונספציה

האם יש דבר נוסף שהוא כה בסיסי, בנוסף למה שכבר נכתב, שעשוי להיות בסיס לפעולה בשעת מבוכה? מחלוקת גדולה שלי מהשנה האחרונה עם חלק גדול מאוד מחבריי הטובים בחלוץ (ולא רק) היא סביב השירות הצבאי, ההתנדבות לשירות ומקום המחאה בתוכם. מבחינתי העובדה שאנשים קרובים ויקרים סבורים שאי התייצבות לשירות

מילואים הוא מנוף לחץ לגיטימי על השלטון, רע ככל שיהיה, הייתה קשה עבורי. בערב השבת השחורה ישבנו לסעודת שבת עם חברים בשכונה הירושלמית שלנו. השיחה התגלגלה והגיעה, איך לא, לנושא זה. למרות שאף אחד מהצדדים לא רצה בהסלמה, השיחה הפכה לדיון, לדיון נוקב ואז לוויכוח. יממה מאוחר יותר הוויכוח התייתר עם מספר תלת ספרתי של אחוזי גיוס והתנדבות למילואים.

4. ביחד ננצח

התייתרות הוויכוח הוא סופה של תקופה שאורכה כמעט שנה, בה נשמעו לא מעט נבואות חורבן וזעם כלפי החברה הישראלית. ברגע נורא אחד נוכחנו שהוויכוח הנוקב שאפיין את החברה הישראלית, עד כדי התגוששות רבתי בין קבוצות שונות, היה ריב בתוך שוחות. התברר שגם כאשר היריב נראה לא סביר, הוא נמצא לצידנו בשוחה. ברגע שהתותחים רועמים כולנו מורידים ראש למול האויב. האוונגארד החלוצי עשוי לעיתים להיות מפתה, וזאת לצד הקושי הגדול עם נבחרי הציבורי הנוכחיים עשויים להביא אף לכפירה בעיקר. על כל מחשבה על היום שאחרי להיות עקבית עם הרעיון של פעולה בתוך החברה הישראלית ולא התבדלות ממנה. רק כך נוכל לשמר מחלוקות ביום שאחרי מתוך היותנו אחד במניין בחברה הישראלית.

5. היום שאחרי

ביום שאחרי נחזור כולנו להיאבק על דמותה של ישראל. כעת נותר רק להדגיש לחניכי ובוגרי תוכניות "החלוץ": חזקו ואמצו.

למול רוע מוחלט שחתך לנו בבשר החי, ולצד מנהיגות חדלת
אישים שהובילה אותנו לתהום הזאת, כולכם וכולכן בחזית
ובעורף מבצעים שליחות ענקית. שמרו על עצמכם! ותזכרו
שאופטימיות היא עמדה פוליטית. ובמילותיה הקנוניות של לאה
גולדברג:

“ונשמת את ריחו של התלם נשום ורגוע

וראית את השמש

בראי השלולית הזהובופשוטים הדברים וחיים, ומותר בם

לנגוע

ומותר לאהוב.”

שער שלישי

בין שטני ואנושי

בשבועיים-שלושה הראשונים מאז ה-7.10 הנפש שלי הייתה בעיקר בשוק. לקח לי המון זמן להפנים את סדר הגודל של האסון והזוועות שקרו שם בעוטף. הייתי ועודני אפופה בכאב ובאובדן, בפחד הקולקטיבי מהעתיד לבוא ובפחד האישי שלי על כל החברים והחניכים/ות מכל השנים שנמצאים בקו החזית, במה שמרגיש כמו "מלחמת אין ברירה".

לצד כל התחושות האלו, במרחק הזמן, התפנה בתוכי מקום למחשבה על מלחמות בכלל, ועל זו בפרט. אני כותבת מתוך תחושה שאנחנו תקועים בלופ של עשורים, שכיום אנחנו פשוט עדים לנקודת שיא שלו.

נקודת שיא נוראית, שחייבת לגרום לנו להגיב למציאות באופן אחר מהאינסטינקט הראשוני שהיא מעוררת בנו. גם בחזית, וגם בעורף.

יש הרבה נקודות מבט להבין מלחמה (בטח את האחת הזו, שטבולה עמוק בסכסוך/כיבוש הישראלי פלסטיני, על כל משמעויותיו החברתיות והאישיות) ולכן, הרבה נקודות מבט שמתוכן צריך לגזור ולגבש דרכים לסיים אותה, או אפילו להילחם אותה, אם ממש אין ברירה.

מלחמה היא לא רק עניין צבאי, למרות שבמשך שנים התקבעה בתודעה הציבורית שלנו ההנחה שהזכות לומר משהו על ניהול מלחמה שמורה רק למומחי טקטיקה צבאית. מלחמה היא תוצאה של תהליכים ארוכי טווח פוליטיים, חברתיים, רגשיים, אנושיים. וזו טעות מרה להסתכל עליה, על הדרכים לנהל אותה

ועל הדרכים לסיים אותה, בלי לתת משקל כבד ושווה לכל הפריזמות האלו.

אני אפילו לא בהכרח טוענת שיש חוסר צדק או מוסר, בלראות את הדברים דרך הפרספקטיבה הצבאית בלבד (זה בקלות מוביל לשם, אבל זה לא עיקר דבריי), אבל לצערי, אנחנו מורגלים כמעט רק בזה. ויש בכך השלכות שאני פשוט לא מוכנה לשלם. יש בי מן ההודיה על כך שבקונצזוס (הפורמלי לפחות) של צה"ל, זהו צבא הגנה שמשתדל לשמור על אמות מוסר. ואין לי ספק שבימים אלו, יותר מאי פעם צהל עושה עבודה יוצאת דופן בהגנה על אזרחי המדינה. באותה נשימה, אין לי ספק שאותם מצביאים שמנהלים את המערכה ואיתם כל מי שנמצאים בצבא עכשיו, מתוקף אנושיותם, מוגבלים מאוד ביכולת שלהם לנהל מלחמה שכזו ולהפנים את השלכותיה הלא צבאיות על העתיד הפוליטי כאן ועל החברה האזרחית בצד השני.

גם החברים השמאלנים שלי שחזרו למדים מגיל 19, נתונים להשפעה התודעתית של ההקצנה והמתירנות להפעלת אלימות בחסות הלך הרוח השלטוני, בטח אחרי טראומת "השבת השחורה" שכולנו לקחנו קשה. ואני חייבת לומר שאני מבינה את זה. יש להם תפקיד עכשיו. במצב של כיבוש וסכסוך מתמשך ויחסי הכוחות הנתונים בין הלאומים, אפילו מצביאים מוסריים ושקולים ככל שיהיו, לא לגמרי חסינים מפני אדישות ומפני תחושות קשות כלפי הצד השני וזה בטח משפיע על אופי הלחימה. פשוט כי הם אנושיים וכמו כולנו, הווייתם מעצבת את תודעתם. לא אתיימר לקבוע משנה סדורה לאופן שבו צה"ל צריך להגיב בעזה. לפחות לי, ברור שיש לי נקודות עיוורון שמונעות ממני

לראות את התמונה הרחבה.

אבל דמיינו שהיינו חיים בחברה שבה מלחמה כזו הייתה מנוהלת מתוך חדר שבו יושבים פעילי שלום ופעילים חברתיים, נציגי ציבור פלסטינים ישראלים, מומחים לבריאות הנפש, סוציולוגים, חוקרי מזרח תיכון מפריזמות שונות ועוד. לא בשם הגיוון או בשם ייצוג שטחי של עמדות שונות, אלא מתוך הבנה עמוקה שעל מנת לעצב באחריות ובאופן מעשי עתיד טוב יותר כאן, יש שאלות שצריכות להישאל באופן עמוק, ולא רק על ידי אנשי צבא או פוליטיקאים חסרי מעוף: מה המטרה של המלחמה הזו? באיזה אופן המטרה הזו תושג? מה יהיה פה עוד שנה ועוד עשור בזכותה?

יום יבוא והמלחמה הזו תיגמר ונצטרך לבנות לנו כאן מציאות חדשה בין הים לנהר. די, מספיק, אין ברירה יותר. אנשי חמאס ביצעו פשעים שאין מילים במילון לתאר את נוראותם, ועדיין, עם כל היצר המתבקש להתפרץ בתגובה, יש לנו עתיד לבנות כאן. העתיד הזה פשוט לא ייראה אחרת אם לא נשנה גישה, באופן אמיץ, פורץ דרך, יצירתי ולא שגרתי – כיחידים/ות וכאומה. אני לא מנסה להביע דבר מבעד למילים הללו, מלבד הצורך האקוטי שנרכיב כאן משקפיים אחרים.

אני יודעת לקחת אחריות מלאה רק על מה ששלי, ומה ששלי כרגע זה האופן שבו העם שלי יבחר להגיב למתרחש וברור לי שאנחנו נימדד (על בשרנו) עם התיישנות ההיסטוריה על האופן שבו אנחנו מתמודדים היום.

את אותו רכיב יצירתי שמרגיש כמעט הפוך מאינטואיטיבי, אנחנו מוכרחים להפעיל גם בהתמודדות בעורף עם המצב.

כל החודש האחרון הלב שלי רצה להיות עם כולם ובכל מקום - מפוני העוטף, המשפחות השכולות, משפחות החטופים, ניצולי ה"נובה" והרשימה עוד ארוכה, אבל בתגובה להלך הרוח המסתגר והחשדני במקרה הטוב, או הגזעני והאלים באופן ממוסד במקרה הרע כלפי החברה הערבית בישראל, הרגשתי שאין לי מנוס אלא "להשליך" את עצמי על כף המאזניים שהרגשתי שחסר בה משקל עכשיו (חסר עד כאב, גם בקרבנו), והיא שותפות וסולידריות ערבית-יהודית. בחיפה המעורבת שהיא הבית שלי, ובכלל.

אני לא מנסה לצייר כאן היררכיה בחשיבות של הדברים, אני באה לסמן את מה שבעיני, פחות קל לנו לגשת אליו כיהודים בתוך סיפור הזוועות הזה של אוקטובר 2023, מכל הסיבות המובנות ועם אפס שיפוטיים.

למרות זאת, אין לנו ברירה אלא להבין שזו התשובה היחידה לעתיד אחר, עכשיו יותר מאי פעם.

לסיום בנימה אופטימית, אזכיר שבניגוד לתחושה שלנו בחודש האחרון, אנחנו לא מיוחדים כל כך בעולם וזה מנחם. תופעות של סכסוכים, כיבושים ומלחמות נוראיות בהרבה משלנו, ארוכות טווח בהרבה, בהיקפים רחבים בהרבה - הסתיימו, גם כשנדמה היה שהן פשוט מצב נתון ובלתי הפיך לנצח נצחים.

עם קצת יצירתיות, גדלות נפש, פחות קיבעון צבאי, תפיסת ניהול סכסוכים שהיא אחרת - אנחנו מסוגלים לעשות את זה הרבה יותר טוב, גם אם זו מלחמה בלתי נמנעת. וזו לא נאיביות - זו הפרגמטיות האמיתית.

חינוך להומאניות בעיתות מלחמה / יגאל אלון

[...]

ככל שהמלחמה תתמשך יותר, כן תגבר, בדרך הטבע, עוצמתם של הלכי הרוח האנטי-דמוקראטיים והאוטוריטאריים ברחובנו, שיתיימרו במיתוסים כוזבים לגאול את החברה משממונה הרוחני, ומהתרוקנותה מערכים חברתיים. לכן, גם כשלבנו עם המתרחש בחזית, אל נעצום עינינו מפני ההתפתחויות בעורף. הכול יודעים, כי מלחמה משמעה סולם עדיפויות סלקטיבי גם בחיי המשק ובתכנון היעדים החברתיים, ההשכלתיים והתרבותיים. עם זאת, אסור כי נוותר בשם נימוקי בטחון, כביכול, על חתירתנו לחברת מופת צודקת, שככל שתהיה צודקת יותר, כן תגדל נכונותם של בניה להזדהות עימה ולהגן עליה. לא יתכן להשאיר את האחוה ואת הערכות ההדדית רק לשדות הקרב. אלו מחייבות – וביתר שאת – את העורף. מכאן, שעלינו לבנות את חברתנו כאילו לא חיינו במצור, ולקיים את חברתנו כבעת מלחמה. הוא הדין בפיתוח החינוך, ההשכלה, התרבות והאמנויות. לא זו בלבד שבלעדיהם יהדות היא כמעט חסרת משמעות, אלא שבהם גם מקור העוצמה שלנו.

זאת ועוד: ישראל שתשליך מעל סיפונה את ערכיה האנושיים החברתיים, תהיה דומה יותר לאניה נושאת מטוסים, מאשר למדינה נושאת עם. מן המפורסמות הוא שעיתות מלחמה מלכדות לעמידה ולהגנה על העיקר, אולם אחדות לאומית אין פירושה אחידות דעות וביטול ניגודי השקפות לגיטימיים.

[...]

זאת ועוד: העובדה, כי בשירות הצבאי דווקא, יותר מאשר בכל קטע אחר של הפעילות האנושית, הננו עדים לגילויי גבורה והקרבה הראויים להערצתנו, מחייבת אותנו להיזהר שלא לטשטש את הגבול הדק, אך התהומי, המפריד בין החינוך, החיובי כשלעצמו, על מופתי גבורה לבין עבודת אלילים של המלחמה. יהודי הסוגד למלחמה, כמעט שהוא מוציא עצמו מחוץ לתכניה של המורשת היהודית.

ענין זה חשיבותו רבה במיוחד בשל העובדה, שמלחמה היא מציאות כובשת וטוטלית שניכחה מחוורים כל התחומים האחרים של הפעילות האנושית. מציאות זו גורמת, שבני הנוער יראו את מבחנם הראשי בעמידה נאותה במשימות הביטחון. כשלעצמי הייתי מאחל לכולנו, ובראש ובראשונה לנוער עצמו, לעמוד במבחנים של כל ימות השנה, כשקנה המידה לאבחון פני הדור הוא תרומתו הייחודית לכיבוש שממות הארץ ועזובת האדם, למחשבה, לעבודה, למדע ולתרבות של החברה שבקירבה הוא חי ופועל. לכן, כל המבקש לחנך אדם שלם, ככל האפשר - ולא אדם חד-ממדי - חייב לשאוף לראציונליזציה מירבית של ההגנה העצמית. במלים אחרות: לראות בשירות הצבאי את תפקידו הפונקציונאלי ואותו בלבד, כהכרח שלא יגונה ולא כאידיאל לעצמו. אידיאליזציה של הצבא בתור שכזה, חייבת ומוכרחה להוליך לצבאנות, שבדומה ללאומנות היא בבחינת עבודה זרה, זרה ליהדות ולחברה הערכית אשר ניסינו להקימה כאן, ושברצוננו להוסיף ולקיימה.

כשם שהלאומנות מובילה לשנאת זרים ולעיתים אף לגזענות המבחילה שבמחלות המין האנושי, כך מוליכה גם הצבאנות לתיעוב הדמוקראטיה, אלא שהיא נושאת בחובה גם סכנות לצבא עצמו. לרוב, מגיע המיליטאריסט לשיאו לעת הישגים צבאיים מרשימים, אולם החייל ההומאניסט, בעל ההכרה והמ־צפון מגלה יכולת עמידה איתנה גם לעת מצוקה מייגעת בחיי היום-יום האפורים. חייל זה אינו זקוק לגלוריפיקציה של פועלו, כי ההכרה ולא בקשת התהילה היא אם מעשיו. צבא הומאניסטי הופך אף את הברזל שבידיו לערך מחנך, בעוד שהצבאנות מש־תכרת מן הכוח השתלטני הגלום בה.

[...]

שאיפתה של תנועת השחרור של העם היהודי, הציונות, היתה והינה החזרתו של העם אל ארצו ההיסטורית כדי לחיות בה בש־לווה ובשלום. שאיפתנו לשלום לא ניתנה לנו, אך הננו נאבקים עליה כדי להגיע לשחרור נוסף - שחרור מן המלחמה. תהא זו תמימות, אף צביעות, להתעלם מן הדברים הקשים שנפלו בינינו לבין הערבים. גם יחסינו עם ערביי ישראל אינם נעדרים סיבוכים. ביסודם מונחת, מצד אחד, המצוקה המיוחדת שבה הם נתונים, ומצד שני – אמצעי הזהירות שאנו נאלצים לנקוט. הנסיון מלמד, כי אפשר לנקוט אמצעי בטחון וזהירות יעילים, מבלי להרחיק לכת בפגיעה מיותרת ברגשותיהם. תהא זו תעודת עניות לחב־רתנו, אם תנסה לפקוד עוון יחידים מקרב המיעוט הערבי על הציבור כולו, שברובו הגדול הוא נאמן למדינה, אם מהכרה ואם מתוך השלמה.

[...]

עלינו לדעת, כי ביחסינו היום אל הערבי, אל תרבותו ומסורתו, הננו מעצבים את יחסי המחר בין שני העמים. הדבר אמור לא רק ביחסינו לערביי ישראל, אלא גם לערביי השטחים ולא להאלה שבמדינות ערב. גם לעת מלחמה ותקופות חירום, עלינו לראות בהם את שכני הקבע שלנו ואת בעלי הברית של מחר. ומשמעו המעשי של הדבר: יחס אנושי לאוכלוסיה נשלטת, לאשה, לשׁ-בוי. בקצרה: פנייה אל האנושי שבנו ואל מותר האדם, ולא פנייה ליצר ומכאן אל השלום: דווקא משום שידענו שנים ארוכות של התנגשויות ומלחמות, חובה עלינו לחנך את הדור הצעיר ואת העם כולו על רעיון השלום, שהוא שלפי שעה בבחינת ״והיה באחרית הימים״. השלום איננו רק יעד הומאניסטי ומדיני נכסף. האמונה בו ואהבתו, וקיום מדיניות של שלום, דרושים לנו לא רק לצורך מדיני-אם לרכישת לב הערבים ואם למען תדמיתנו באומות – אלא בראש ובראשונה הוא דרוש כצורך יהודי פנימי של הדורות הצעירים. אסור שבני הנעורים יתיאשו מן השלום. ראשית, אין זה נכון שאין סיכוי להשגתו. איני מוציא מכלל אפ-שרות, שצירוף נכון של מדיניות שלום עקבית ורבת תושיה ושל הגנה צבאית פעילה, וכך התנחלות סלקטיבית המבצרת גבולות אסטרטגיים, אך משאירה אופציות למשא ומתן לשלום; כמו-כן טיפול מידי בפתרון בעיית הפליטים שבתחומנו, באותם חבלי ארץ שעליהם אנו מוכנים להתפשר – כל אלה יחדיו עשויים לקרב את השלום בצעדים מהירים בהרבה משרבים סבורים. דור שיחדל להאמין בשלום, יחדל להאמין בפתרונות מדיניים, ועל כן גם יחדל מלחתור לשלום וישליך יהבו על המלחמה

המתמדת כדרך קיום יחידה. דור שיחדל להאמין בשלום, הן כערך אנושי מוסרי והן כיעד מדיני שראוי להיאבק עליו וללכת לקראתו, הלכה למעשה - דור כזה עלול ליהפך, חלילה, לבעל מום רוחני, שסולם ערכיו מעוות ושבור. יתירה מזו: דור כזה עלול גם להחמיץ את השלום, כשהסיטואציה ההיסטורית תזמן אותו.

זאת ועוד: אני מאמין כי הקניית השלום כערך הומאניסטי-חינוכי, כן הבחינה העקרונית והאקטואלית כאחת, יהווה גם מעין אנטי-טוקסין למיליטאריזציה של התודעה והשקפת העולם, האורבת לפתחם של בתי הספר שלנו, מקומות מפגשו של הנוער ומחנות הצבא.

אילו חששתי, שהדבקות בשלום יש בה כדי להחליש את ערנותנו הבטחונית ואת כוננותנו הצבאית, כי אז, אפשר, הייתי מגיע למסקנה שאין מנוס מלהקריב קרבן אנושי מוסרי זה למולך של צרכי הבטחון. אבל סתירה כזאת אינה קיימת במציאות, כי שאיפות השלום וצורכי הבטחון משלימים אלה את אלה. אדרבה, מדיניות שלום כנה ועקבית מעניקה, בין השאר, את התשתית המדינית-מוסרית לפעולות המלחמה, בעוד שתוצאות פעולות ההתגוננות עשויות להכשיר את התנאים לשלום.

כעם ראציונלי, האמון על ערכי מוסר וכבעל מסורת הומאניסטית ארוכה ועשירה מאין כמוה, מסוגלים אנו בהחלט להחזיק בזה וגם מזה לא להניח את ידינו. כלומר: לראות בהתגוננות אמצעי ללא תחליף לעת חירום ולראות בשלום מטרה לעצמה – אחת

הראשיות שבמטרותינו הלאומיות.
מה יפה ואנושית היתה זעקת השלום של להקת הנח"ל ב"שיר
השלום" ! כאשר האזנתי לשיר וראיתי את חזות פניהם של השרים
ושל קהלם הצעיר, חשתי עד מה אמיתית היא הזעקה הזאת. לא
היתה זו שירת ערגה, כי אם מחאה צועקת ולגיטימית בהחלט,
גם בתנאינו אנו, נגד המלחמה ותוצאותיה האיומות. לגיטימיות
המחאה, וקריאת התגר עליה מקורה בכך, שהיא נזעקת מפיהם
של אלה הקוראים ראשונים את קריאת הקרב כשאינן מנוס ממנו.
אך גם קריאת הקרב שלהם מודרכת על ידי הצעקה אל השלום,
כי יבוא. על כן היא כה מודקת ואנושית ומחנכת.

[יוני 1971]

מתוך: כלים שלובים, 1971

ניצלתם בנס / עמרי שפרוני

“השם יקום דמו”...

ואני רוצה לומר: לא יקום. רק לא יקום.

אין לנו צורך בנקמה. מאסנו בנקמה והיה לנו די ממנה. אולי “השם יגמול מחיר דמו” או בקיצור “השם יגמול דמו” - הי”ד.

או להחליף את הסימן - הי”ג - “השם ישיב גמולו”.

נקמה היא עין תחת עין ושן תחת שן, נקמה היא שוויון אכזרי, נקמה היא קום להרוג.

השם אולי יודע נקמה אחרת אבל אנחנו, הבריות הפשוטות, עושי דבר השם, מבינים כפשוטם ציוויים. אסור לנו לחשוב ולדמיין נקמה, כי “נקמת דם ילד קטן לא ברא השטן”. ואנחנו, אין לנו דבר עם השטן, ואין נקמה שתשווה וגם לא נבראה.

“ניצלתם בנס”..

אין ניסים בעולם הזה. להינצל מטבח המוני זה לא נס גם אם המזל שיחק לידיים של מי שניצלו, כמוני, כי טבח המוני אינו מעשה ניסים ואקראיות בכאוס אינה נס אלא חלק מהכאוס עצמו.

לחיות במציאות בה אין נקמה ואין טבח ואין רוע זה נס. נס גדול! לא “השם יקום”. לא צריך עוד נקמה בעולם הזה. השם יאהב, השם יחמול, השם ירחם, השם יעשה משפט צדק, השם ישכין

שלום.

השם יאהב דמו, השם יחמול בשמו, השם ירחם על הבריות כולן,
השם יגמול חסדים השם ימגר כל רע, השם ישמור על היקרים
ועל האוהבים ועל הישרים ועל התמים.

רק לא עוד נקמה - זה יהיה נס.

שער רביעי

בין חידלון וגבורה

הגבורה העברית שלאחר החורבן לא זכתה אלא לגמול אחד: להיות שלמה עם עצמה. גבורה ללא חשבונות, גבורה ללא שכר בהאי עלמא, גבורה מתוך הכרח פנימי בלבד. ומחמת גורלה הטרגי יש עליה תמיד עוררין. עלילות אויבים (אל נהיה כפויי טובה: אגב שטנתם הצילו משכחה כמה שמות דחויים מתולדותינו, וגם גילו עד מה הטרידו מורדי ישראל את מכניעיהם) ובוז נאורים (שראו את אחיהם דורסים ואונסים ואת אחינו טורפים נפשם בכפם, ומשכו בכתפיהם למראה ה"טירוף" היהודי) – היו מנת חלקם בעולם הנכרי. חכמת המסכן בזויה, וגבורת המעונה מה תואר לה ומה הדר?

ואם זר לא יבין לעצמת הכוח הגנוז בגבורה היהודית המנוצחת, אין גם יהודים מכירים בה. מה בצע בגבורה שאינה מנוצחת, והרי גם ניצחונותיה הזעירים אינם אלא לרגע־קט ואין בהם למנוע את השנאה המשתוללת? – שואלת הפכחות היהודית, מאז ימי הקנאים ועד ההגנה העצמית בימינו. עם גבורה שאינה מנוצחת ממצים את עומק הדין. אין סולחים לה כל דבר. אם עוד יש סופר את נאדנו, אין צורך בצרור החיים את גבורתנו. אולם גבורת־ישראל צרורה בצרור החיים של האומה. וגם כשאינה רשומה בספרים היא חרותה במעמקי הנפש. יסוד הגבורה הוא עצם מעצמו של סוד הקיום הישראלי. אין לחיות את חיי ישראל, בין דתות תוקפות, בין מלכויות מתנוצחות, בין מעמדות יריבים, בתוך מהפכות, תמיד במלתעות־הסכנה, מבלי גבורה. אלמלא גבורה קשת־עורף זו כלום היה בנו הכוח לצפות לנצחון ביום מן

הימים ? מנערי הקנאים, אשר "מעניהם התחכמו להביא עליהם כל מיני יסורים נוראים, וקרעו את בשרם לגזרים, בדרשם מהם רק אחת, כי יודו במו פיהם אשר הם מקבלים עליהם "עול מלכות הקיסר" ו"מהם לא נכנע אף אחד לבטא בשפתיו כי הקיסר אדון לו" ועד נוער הקנאים של ימינו, השומר על הגחלת העברית במחתרת ובשבי – פתילה אחת היא, אשר איננה אפלת. ואם יש ערובה – בה ערובתנו.

והלב שואל: מה גורל נשקף לגבורה העברית עם חידוש חיי מולדת? הנזכה כאן לחידוש הגבורה החשמונאית, אשר גמולה לא רק במצפונה, כי אם גם בנצחונה?

"מדור לדור לא נשפך דם טהור מדם חורשי תל-חי". אך לא כמורדים נואשים ולא כטרופיאנקויזיציה מתים בארץ חורשים ומגינים. תוגת מותם היא תוגת שאול ויונתן אשר יסדו את חירות ישראל. בחייהם וגם במותם הם אומרים לנו: נחמו נחמו עמי.

בתוך: ספר הגבורה - אנתולוגיה היסטורית ספרותית

הזיכרון הראשון בחיי הוא של תחילת הסוף / עמרי גלעד

בגיל 4 התעוררתי במיטתי לקול צעקה שהגיע מכיוון סלון הבית. כאשר קמתי לראות על מה כל ההמולה (ואולי גם קצת להיות חלק) חזיתי בה ובאבי יושבים המומים מול מסך הטלוויזיה. על המסך ריצדו תמונות לא ברורות של חשכה שנפלה על עיר וכיכר, ואדם עם קול צורם מודיע בתדהמה. אמי מיהרה ללכת לנחם את סבי (חברו מילדות של הנרצח) והאבא נשאר לנסות להסביר לבנו הקטן במה הם צופים בדיוק. צפינו בכאוס של אחרי רצח ראש-הממשלה יצחק רבין, או כפי שהטיב לנסח זאת לעצמו השמאל הציוני בזמנים שעברו מאז בשדותינו: "קץ" החלום הציוני לחיים נורמליים על פיסת האדמה המדממת הזאת. לא על חרבנו וכן לשלום, כך בפשטות. כי הייתה אז אמונה חילונית, והייתה גם תקוות אמת.

כמעט 30 שנה לאחר מכן התעוררתי-התעוררנו בשבעה באוקטובר לקול "סבב נוסף שהתחיל בדרום", מבלי להבין עדיין את משמעות האירוע וגודלו, מבלי להבין שהחלום והתקווה הפכו לחלום בלהות. אני שייך למחנה זעיר וחוטט שסביר כי רבים מקוראי שורות אלה שייכים אליו אף הם, המתקרא "שמאל ציוני" ומנסה להחזיק בשני קצותיו את הענף עליו יושבים הגיון המודרניזציה של העם היהודי, לצד חלום החזרה לארץ ישראל. שכל ורגש, רציונל קר לצד אידיאל אינסופי, מעורבבים ככה טוב-טוב. שרשרת מסירה רב-דורית ניצבת בעברי, של עולים

וחלוצים מקימי מפלגות וקיבוצים שחתרו לסיפוק כל צרכיהם וצרכי צאצאיהם ופעלו ככל יכולתם לשם כך. הם רצו לייסד חברת מופת הוגנת ומתוקנת שטוב וראוי ויפה לחיות בה - עם ככל העמים עם נגיעה של אור לגויים, ארצי ובר-ביצוע, לא בעתיד בשמיים. לא במקרה בחרו בחמאס לתקוף את ישראל דווקא היכן שחשבו שהוא אחד מהסמלים החזקים ביותר שלה - בקיבוצים. הם עשו זאת מבלי לעדכן גרסא ולהבין שהיום התנועה הקיבוצית אינה מה שהייתה פעם, והציבוריות הישראלית כבר לא רואה בה את אחת ההוכחות הגדולות לתקומתה. בעידן שקדם למתקפת ה-11.9 מגדלי התאומים היו הסמל החלום האמריקאי שמי רוצה לפגוע באומה החזקה בעולם צריך לכוון אליו. מהו אותו הסמל בישראל של 2023? מה אנחנו מקדשים כחברה? אולי את הכותל, אולי הקריה, אך בהחלט לא קהילות קטנות שחיות בסולידריות חברתית ומסמנות בחירוף נפש את הגבול. תם עידן קידוש הערכים שבזמנו בנו בשמם ישובים.

מה לרצח רבין ולהיסטוריה של תנועת העבודה ולתקופה המסויטת שחווינו פה כאחרוני היהודים בגלות? עוצמת השבר. שבר ההפקרה, שבר ההזנחה, שבר התיעדוף העקום, שבר החלום שנגנז. אני מוצא שאני מתקשה להסביר את עומק השבר האישי-קולקטיבי שחווים אני ושותפי לתפיסת העולם למי שלא גדל באותו בית הגידול הקיבוצי, על ברכי אותם הסיפורים של היהודי החדש בארצו ועם הריבון לגורלו. אני גם נמנה על אלו שלא חדלים לבכות בתקופה הנוכחית, אבל הבכי הוא לא רק על הנרצחים ועל החטופים או כי משמיעים שיר עצוב ברדיו (לא

יודע למה אבל אצלי הברז נפתח עם הצליל הראשון של "שוב יוצא הזמר"). הבכי הוא גם על היעדרותם של מנגנוני המדינה שהיו אמורים לדאוג לנו, האזרחים. הבכי הוא על היעדר תחושת הביטחון שהובטחה על-ידי אנשים ששים אלי קרב, על היעדר תקציבים חברתיים שמטרתם להתמודד בדיוק עם קטסטרופות כגון אלה. והבכי הוא גם על זמן ופנאי שהוקדשו להפגנות, זעקות וניסיונות שכנוע ללא הועיל, על אוזלת היד שלנו כציבור ברגעים הכי קריטיים בתולדותינו. ובעיקר על אובדן התמימות והפשטות, ועל הסדק הגדול שנפער באמונה שיכול להיות פה טוב יותר.

ומה הלאה? מה עושות כעת? הרי עתידנו לוט בערפל כי לא ידענו את עברנו. ואין גנרלים גיבורים בלתי-פגיעים שיושיעו אותנו, ואין צברים כוכבי-על כריזמטיים שיפגינו מנהיגות אחראית ויאחו את הקרעים. ומתוך ההווה הדל, מתוך האפר כעוף החול, עולה וצומחת מחדש בכל זאת החברה החבולה אך חפצת החיים והאושר שנבנתה כאן לאורך השנים, ובונה ומשקמת את עצמה וממשיכה הלאה מתוך זכר ההולכים. ושב ועולה אף הזיכרון ההיסטורי הקרוב של עמנו שכבר הספקנו לשכוח לאתר הקמת המדינה: אין הנהגה, אין מנגנון, אין מבוגר אחראי, אין אב הרחמן. ועם נטישת כל הללו - נותרנו אך ורק אנחנו להצילנו ולגאול את עצמנו, ועלינו להיות האחראים הבלעדיים לחיינו כאן ולעתידנו המשותף. ביחד, בקהילות ובתנועות של חברות וחברים המאמינים בצדקת דרכם ולכן לא מחויבים לעיקרון הלא טהור של "להתפכח". להתפכח ממה בדיוק? מרצון בחיים

נורמליים? מהחלום להתפייס עם שכנינו? מאהבת אדם באשר הוא? מהאמונה שלא לנצח נאכל חרב וזוהי אינה גזירת גורל? משוויון לכולם ולכולן ללא הבדל דת גזע ומין? מאחוזה אנושית בסיסית?

קיימות דרכים רבות לשאוב נחמה, אך נכון לעכשיו נדמה כי כולן לא מספקות דיין. וכבר לימד אותנו ברנר כי "לעם ישראל, מצד חוקי ההיגיון, אין עתיד", אבל גם "צריך, בכל זאת, לעבוד"! איזו עבודה אפשרית כעת? אינני יודע, כל אחת ודרך פעולתה, העיקר שתהא מיטיבה ככל הניתן עם סביבתה הפצועה והשסועה. אני מתנחם מעט כשאני חוזר לחתימתו של מוקי צור את מאמרו על התלם הארוך: "ואף-על-פי-כן, גם אור צריך, גם קנה-מידה וגם ראייה רחבה". שנשכיל להמשיך בחריש חיינו, תוך שינוי והתאמה למצב החדש שנכפה עלינו, אך ללא נטישת חזון המציאות השפויה שחייבת להגיע אף אם תתמהמה, וללא נטישת הערכים ההומניים שהובילו אותנו עד כה בדרכנו.

עוד נדע ימים טובים יותר של נשימת אוויר פסגות,
והיה כעלותנו יאור היום.

ועל מה איפוא, אחים, נוכל להשען, כי לא יתפשט האסון עוד הפעם בכל הארץ, כמו לפני עשרים שנה, והפעם עוד בִּיתר עוֹז, כמו שנראה על פי ההתחלה בקישינוב? ולמה איפוא נאבד כוחנו ונשפיל כבודנו, בבקשנו עֶזר והצלה מחוצה לנו, אחרי ראותנו על פי הנסיון, כי ההצלה לא תבוא ולא תוכל לבוא מן החוץ, כל עוד מצבנו בארץ ישאר כמו שהוא – והוא הלא ישאר כמו שהוא מי יודע עד מתי עוד? דמעות ותחנונות – אלה האמצעים היחידים שבהם השתמשנו מאז החלו הפרעות ועד עתה – לא הועילו לנו ולא הצילונו מן האסון אשר בא עלינו עתה. ההרג בקישינוב – זאת היא התשובה על כל דמעותינו ותחנותינו. והאמנם נחשוב להסתפק גם לעתיד אך בדמעות ותחנונות?

חרפה היא לחמשה מיליון נפש אדם להטיל עצמם על אחרים, לפשוט צוארם להורג ולצעוק לעזרה, מבלי נסות כוחם להגין בעצמם על רכושם וכבודם וחייהם. ומי יודע, אם חרפתנו זאת לא היא הסבה הראשית להבזותנו בעיני עם הארץ ולשימנו כעפר לפל? בין העמים הרבים והשונים, היושבים בארץ הזאת, אין גם אחד זולתנו אשר יתן גוֹ' למפים וכבודו לכלימה, מבלי לעמוד על נפשו בכל שארית כוחו. רק היודע להגין על כבודו מכובד גם בעיני אחרים. לו ראו אזרחי הארץ, כי גם לסבלנותנו יש גבול, כי גם אנו, אף כי לא נוכל ולא נחפוץ להתחרות אתם בשוד וחמס ואכזריות, נכונים אנו וגם יכולים, בכל זאת, להגן בעת הצורך על היקר וקדוש לנו עד נטף דמנו האחרון, – לו ראו זאת בפועל, כי אז – בזה אין ספק – לא היו מתנפלים עלינו בקלות דעת

כזו; כי אז לא נועזו איזו מאות שפזרים לבוא במקלות וקרדומות שבידם על עדת יהודים גדולה, שיש בה כארבעים אלף נפש, להרוג ולחמוס כאַנת נפשם.

אחים! דמי אחינו בקישינוב צועקים אלינו: התנערו מעפר והיו לאנשים! חדלו מבכי ותחנונים, חדלו מלפרוש כפיכם אל שונאיכם מנדיכם, כי יבוא ויושיעוכם, תושיע לכם ידכם! אורגניזציה תמידית נחוצה לנו, בכל מקומות מושבותינו, אשר תעמוד על המשמר ותהיה נכונה תמיד לקדם פני האויב ברגע הראשון ולאסוף עד מהרה אל מקום הפרעות כל איש אשר כוח בו לעמוד במקום סכנה. והננו חושבים כי גם הממשלה העליונה צריכה להפיר את צדקתנו, אם נבקש רק את הדבר הזה: כי יתנו לנו להגין על עצמנו בכוחנו אנו. אם שלילת הזכויות האנושיות הביאה אותנו למצב כזה, שגם דמנו הותר בעיני יושבי הארץ – האמנם יחפצו לשלול ממנו גם את הזכות הטבעית של כל בריה חיה, להגין על חייה עד כמה שכוחה מגיע?

נכתב בעקבות פרעות קישינוב, אפריל 1903, על-ידי שמעון דובנוב, בן עמי, יוסף חנא רבניצקי, חיים נחמן ביאליק, בעריכת אחד העם.

שער שישי

בין מוות וחיים

יותר מכדי דמיהם / שירה לוין

רַעַשׁ מִתְגַּלְגֵּל בְּכַטָּן הָאֲדָמָה
הָאֲדָמָה הוֹמָה
סְפוּגָה יָתֵר מִכִּפֵּי דָמִיהָ
היא מְבַקֶּשֶׁת שְׁנַעֲזֹב אוֹתָהּ
לְנַפְשָׁהּ
היא מְבַקֶּשֶׁת לְשִׁבְת פִּתְחַת הַדָּמִים הַסְּפוּגִים בָּהּ,
לְדַמָּם אֶת הַחֲדָשׁ הַזֶּה,
בְּלִי עוֹד דָּם חֲדָשׁ.
בְּתַחֲנִית כָּל הַנִּשְׁמוֹת - בְּלִי עוֹד דָּם חֲדָשׁ.

סוּזי שחורת העין / גל נתן

בבקר יום שַׁבַּת הָרַע הָיִינוּ אָנִי וְהַמְטַפֵּסֶת
סוּזִי שְׁחַרְת הָעֵינַן שְׁלִפְפָּה זְרוּעוֹת חוֹנְקוֹת
סְבִיב שִׁיחֵי הַדָּס וְגִרְנָיוּם רְפִים שְׁאֲבָדוּ אֹוִיר.
בבקר יום שַׁבַּת הָיִינוּ אָנִי וְהָעֵינַן הָרַעָה שֶׁל סוּזִי
וְחִפְיִתִּי לְאַזְעָקָה חוֹתֶכֶת וְלִבְשׁוֹרָה מְנַחֶמֶת
שְׁבֵא כָּבֵר מִיִּשְׁהוּ וְשִׁחַרְר אֶת מִי שְׁצָרִיכָה
מְכַל אַחִיזָה רְעָה אָבֵל אַף אֶחָד לֹא בָא.
עֲמַדְתִּי עַל הַגַּג כְּמוֹ מְכַשְׁפָּה שְׁחַרְה תוֹלֶשֶׁת
אֶת הַזְרוּעוֹת הַיִּרְקוֹת שֶׁל סוּזִי הָאוֹיְבֵת,
מְשַׁחֲרֶרֶת אֶת הַשִּׁיחִים הַשְּׂכָנִים מְאַחִיזָתָה.
הִיא לְחֻשָּׁה לִי מְלַפֶּפֶת שְׁגָם הִיא רוֹצָה לְחִיּוֹת
אָבֵל מְשַׁכְּתִי אוֹתָהּ בְּכוּחַ עִם יָדַיִם חֲשׂוּפוֹת
מְשַׁכְּתִי מְכַשְׁפֶּת מְדַמְיוֹן שֶׁל כּוּחַ בְּלִי כְּפּוֹת.

ידיעות אחרונות, 27.10.2023

כל הלילה בכיתי / זלדה

כָּל הַלַּיְלָה בְּכִיתִי
רבונו של עולם
אוּלַי יֵשׁ מָוֹת שְׂאִין בּוֹ
אֱלִימוֹת
מָוֹת שְׂדוּמָה לְפָרַח.
כָּל הַלַּיְלָה הַפְּלִמִי תַחֲנוּנֵי
אֶפְלוּ אֲנִי עֶפֶר
תִּהְיֶה בִּי מְנוּחָה
לְהַבִּיט אֶל גְּבוּהֵי שָׁמַיִם
וְעוֹד וְעוֹד וְעוֹד
לְהַפְרֹד מִיָּפְיָם,
כָּל הַלַּיְלָה חֲשַׁבְתִּי
בְּרִיּוֹת רַבּוֹת גְּרוֹת
בְּחִזֵּי הַכּוֹאֵב
וְסִפּוּרִים שׁוֹנִים,
צָרִיךְ לְהַדְּלִיק נֵר
וּלְהַבִּיט עֲלֵיהֶם
בְּטָרֵם אִישׁן הַמָּוֹת.

אֱלוֹהִים לֹא מְרַחֵם
עַל יְלָדֵי הַגֶּן.
וְלִכְּנָן הֵם מִתְחַבְּאִים
בְּאֲרוֹנוֹת הַמָּמ"ד,
עֲטוּפִים בִּיְדֵי הוֹרֵיהֶם
הָאוֹחֲזִים בְּיָדֵיט הַדֶּלֶת
בְּשֹׁאֲרֵיט כּוֹחֵם,
דּוֹחֲפִים מִגְּבוֹת
סְפוּגוֹת שֶׁתֵּן
בְּחֶרֶפִי הַדֶּלֶת
וּמִתְפַּלְלִים לְאֱלֹהִים
שֶׁאִינוֹ מְרַחֵם עַל אִישׁ
גַּם לֹא עַל יְלָדֵי הַגֶּן.

בְּשָׁנָה הַבָּאָה
יֵצְאוּ יְלָדֵי הַגֶּן
לְטִיּוֹל בְּקָר
לְרֹאוֹת אֵיךְ
כְּכֹל שָׁנָה בְּסֶתֶר
הַצִּיץ הַחֶצֶב שֶׁלָּהֶם
וְהוּא גָּאָה תְּמִיר וְתַמִּים,
יְתוֹם מִהוֹרָיו הַמְתִּים,
פְּרָחִיו אֲדָמִים וְכֹהִים
כְּזֹהֵר הַרְקִיעַ מְזֹהֲרִים.

לפעמים הזמן הליניארי של חיי האדם הפרטי קופא על מקומו. המסלול הזה שבו חש אדם כל חייו שהוא במסלול התקדמות לקראת משהו שיקרה, מתישהו, נעצר. הזמן הופך להיות אנכי או מחליט לשנות התקדמות ולעבור לדילוגים. או מסתיים.

כזוה קורה לאומה או לחברה, היכולת לשחרר מהצער על מה שהיה ולא יהיה ולחשוב איך לחזור למסלול הליניארי - מסובכת. לפעמים בלתי אפשרית.

קל להבין זאת. אחת התגובות האנושיות, הכי מתבקשות כשאדם מגיע למקום הזה שבו הזמן נעצר באחת, הוא לבחון אם המשעולים בהם צעד לאורך חייו, עם השמשות והירחים שליוו אותו, אכן מובילים למקום שהוא ארץ מובטחת ממשית, או שהולכנו עצמנו ליעד שהוא מקום שהוא פאטה-מורגנה, אשליה קיומית שנתנה פשר לחיינו חסרי הפשר.

ואולי יש צורך למצוא אופק חדש וכמיהה חדשה ומשמעות חדשה. ואולי חבל על המאמץ כי אין לכל הדברים פשר כפי שהיטיב לנסח קהלת קשישא: "....הַבֵּל הַבָּלִים הַכֹּל הַבָּל".

האירוע שהתחולל ובא עלינו בשמחת תורה ושבעיצומה של המלחמה שנכפתה עלינו בעקבותיו אנו מצויים עתה, הוא תש"חי במהותו. משנה מוסדי ארץ.

הבטחון העצמי שלנו התערער לא רק במוכן הפיזי המייד של החשש לחיים בכל מקום, חרדה יהודית עמוקה שהדחקנו כישראלים גאים שנולדו לארץ הזו מן הים וזינקה פתאום, אלא

גם במוכן הזהותי. במוכן של מי אנחנו מה אנחנו רוצים להיות. הזהות הזו, הכל כך מובנת מאליה, הישראלית-חילונית, הציונית דמוקרטית, הליברלית שצמחה על יסודות חלוציים של שליחות ומסירות ואידיאליזם קולקטיבי ושפגה כבר מהלומה כבדה במלחמת יום הכיפורים, והתמוססה לאיטה מאז, ספגה עכשיו מהלומה אדירה פי 100 שגורמת לה לפרפר על רצפת הזירה החברתית לאומית ברמת הכלל וברמת היחיד. זה עדיין לא נוק אאוט, אבל הקושי להיעמד על הרגליים ולחזור לזירה - ממשי.

מנהיגות בשעת משבר, בטח בשעת משבר בסדר גודל תש"חי מחייבת פרספקטיבה. מחייבת אורך וקור רוח. מחייבת יושרה ויכולת הודאה בשגיאות. מחייבת אמפטיה. מחייבת הגדרת משימות ברורה וגם הרבה כבוד לאנשים, כולל לחרדות שלהם, ומצריכה תעצומות נפש לקום ולהמשיך בלי להיות בטוח כיצד בונים ומה בונים.

תנועה המבקשת להתייצב בשעת משבר במקום מנהיגותי רלבנטי, חייבת להאזין לעצמה, לאנשים שבה ולאנשים שהיא עובדת איתם. לא צריך למהר ולהבין "מה קרה", או להיחפז ולנתח את שגיאות האחר ולהראות כמה צדקנו. מלים חלולות, קלישאות חוזרות על עצמן, הן הדבר האחרון שלו אנו נזקקים עכשיו כשהזמן קפא. זו שעת חיבוק, לימוד, התבוננות ומלחמה. זו שעה המחייבת הושטת יד תוך כדי לחימה. וזו גם שעה של תחילת בניית ושיקום היום שאחרי.

אף פעם לא היתה ולא תהיה לי ארץ אחרת. רילוקיישן לא קיים בלקסיקון שלי, של הילדים שלי של הנכדים שלי ושל הנינים שיהיו לי אינשאללה.

לכן זה פשוט. זה מה יש.

ואנחנו נקום ביום שאחרי, נמחה את הדמעות, ניטע עץ, נבנה בית, נוליד ילד.

נזכור את ההולכים –
ונחיה.

- א לַפֶּל זָמַן וְעַת לְכֹל-חֶפֶץ תַּחַת הַשָּׁמַיִם.
- ב עֵת לְלָדָת וְעַת לְמוֹת,
עֵת לְטַעַת וְעַת לְעַקּוֹר נְטוּעַ.
- ג עֵת לְהָרוֹג וְעַת לְרַפּוֹא,
עֵת לְפָרוֹץ וְעַת לְבָנוֹת.
- ד עֵת לְבָכוֹת וְעַת לְשָׁחוֹק,
עֵת סְפוֹד וְעַת רְקוֹד.
- ה עֵת לְהַשְׁלִיךְ אֲבָנִים וְעַת כְּנוֹס אֲבָנִים,
עֵת לְחַבּוֹק וְעַת לְרַחֵק מִחֶבֶק.
- ו עֵת לְבַקֵּשׁ וְעַת לְאַבֹּד,
עֵת לְשָׁמוֹר וְעַת לְהַשְׁלִיךְ.
- ז עֵת לְקַרֹּעַ וְעַת לְתַפּוֹר,
עֵת לְחַשׂוֹת וְעַת לְדַבֵּר.
- ח עֵת לְאַהֲבָה וְעַת לְשׂוֹא,
עֵת מִלְחָמָה וְעַת שְׁלוֹם.

